ואתחנן ב

א. וועגן דעם סדר הנחת תפילין זאָגט די גמרא[1] „תנא כשהוא מניח מניח של יד ואחר כך מניח של ראש וכשהוא חולץ חולץ של ראש ואחר כך חולץ של יד בשלמא כשהוא מניח מניח של יד ואח״כ מניח של ראש דכתיב[2] וקשרתם לאות על ידך והדר והיו לטוטפות בין עיניך אלא כשהוא חולץ חולץ של ראש ואח״כ חולץ של יד מנלן, אמר רבה רב הונא אסברא לי אמר קרא והיו לטוטפות בין עיניך כל זמן שבין עיניך יהו שתים״ („והיו משמע שתים כל זמן שיהו בין עיניך יהו שתים כל זמן שאותן של ראש מונחים אותן של יד נמי מונחין אלמא דראש חליץברישא״ — פרש״י).

אין מכילתא אויפן פסוק[3] „והי׳ לך לאות על ידך״[4] שטייט: כל זמן שתפילין של יד ביד תן את של ראש בראש מכאן אמרו מצות תפילין כשהוא נותן נותן של יד ואח״כ נותן של ראש וכשהוא חולץ חולץ את של ראש ואח״כ של יד.

דאַרף מען פאַרשטיין:

א) וואָס איז דער טעם וואָס די גמרא לערנט אַרויס דעם סדר פון הנחת תפילין פון דעם פסוק „וקשרתם גו׳ והיו גו״ שבפרשתנו, און ניט פון דעם פסוק (וואָס שטייט פריער) אין פ׳ בא, וואו די מצוה פון תפילין ווערט אַנגעזאָגט צום ערשטן מאָל[5] — ווי אין מכילתא?

ב) פון פשטות הגמרא זעט אויס, אז מ׳דאַרף אַנקומען צו צוויי לימודים — איין לימוד אויף דעם דין „כשהוא מניח מניח של יד ואח״כ מניח של ראש״, און א באַזונדער לימוד אויף דעם דין „כשהוא חולץ חולץ של ראש ואח״כ חולץ של יד״: משא״כ לויט דער מכילתא איז ביידע דינים ווערן אַרויס־געלערנט פון זעלבן לימוד.

ב. לכאורה וואָלט מען געקענט פאַרענטפערן קושיא אחת בחבירתה, ובהקדים לבאר — לויט דער מכילתא — ווי אזוי לערנט מען אַרויס פון פסוק אויף דעם צווייטן פרט „וכשהוא חולץ חולץ את של ראש ואח״כ של יד״?

---

1) מנחות לו, א.
2) פרשתנו ו, ח.
3) בא יג, ט.
4) כ״ה במכילתא לפנינו ובי״ש. וראה מכילתא הוצאת האראוויטץ שהובא בהמכילתא ההמשך „ולטוטפות בין עיניך״. ולפ״ז הוא הכתוב דס״פ בא בפ׳ והי׳ כי יביאך. אבל לכאורה הוא ט״ס שם. כי: א) מעתיק „והי׳ לך לאות על ידך״, שהוא בהפסוק דפ׳ קדש. משא״כ בפ׳ והי׳ שנאמר „והי׳ לאות על ידכה״ (ובהשמטת תיבת „לך״). ב) הדרשות שם באות באמצע הדרשות על הפסוקים דפ׳ קדש, וממשיך שם בהדרשות על המשך הכתוב „למען תהי׳ תורת ה׳ בפיך״, ובכתוב שלאחז״ז „ושמרת את החוקה הזאת גו״״.

במכילתא דרשב״י ס״פ בא עה״פ דס״פ בא: ומניין בנותן את התפילין לא יהא נותן אלא של יד (תחלה) ת״ל והי׳ לאות על ידכה ומניין כשחולץ אין חולץ אלא של ראש (תחלה) ת״ל ולטוטפות בין עיניך כל זמן שהן בין עיניך יהיו שתים.

5) בשאילתות בא (שאילתא מה) הובא (ע״ד) לשון הגמרא, אבל במקום הכתוב „וקשרתם לאות גו״ — כתב „דכתיב והי״ לאות על ידך והדר ולזכרון בין עיניך״. ולהלן שם „אסברה לי והיו לטוטפות בין עיניך כ״ז שבין עיניך יהו שתים״. אבל בגמרא לפנינו הוא כבפנים. וכ״ה ברי״ף, תוס׳, רא״ש כו׳ ועוד. וראה שאילת שלום והעמק שאלה שם. דק״ס מנחות שם.

*) לכאורה ט״ס שהושמטה תיבת „לך״. ובהוצאת מירסקי (ירושלים תשכ״ד) — שאילתא מז — מביא מכמה כת״י שהובאה תיבת „לך״.

דער ביאור בזה: דער חילוק צווישן דעם ציווי „והי׳ לך לאות על ידך" אין פ׳ קדש, און דער ציווי „וקשרתם לאות על ידך" שבפרשתנו, איז: בפרשתנו איז די מצוה עשיית (הקשירה שעל) האדם — „וקשרתם לאות על ידך"; משא״כ אין פסוק „והי׳ לך לאות על ידך" בפ׳ קדש איז דער ציווי „והי׳" — אז די תפילין זאלן זיין „לאות על ידך ולזכרון בין עיניך"[6].

בסגנון אחר: דער פסוק בפרשתנו רעדט וועגן „גברא", און בפ׳ קדש „והי׳ לך לאות על ידך" — וועגן „חפצא".

און היות די גמרא רעדט וועגן דעם סדר הנחת תפילין, מצד (דעם חיוב) גברא[7] — „כשהוא מניח מניח של יד ואח״כ מניח של ראש" — לערנט עס די גמרא ארויס פון דעם פסוק וואו ס׳איז די מצות המניח: „וקשרתם לאות על ידך והדר והיו לטוטפות בין עיניך".

און דעריבער דארף מען האבן א בא־זונדער לימוד („כל זמן שבין עיניך יהו שתים") אויף חליצת תפילין, וואס האט ניט קיין שייכות צום חיוב וסדר הנחת תפילין.

אין מכילתא אבער רעדט זיך ניט וועגן מצות הנחת תפילין מצד הגברא, נאר ווי די תפילין אלס חפצא זיינען „לאות על ידך ולזכרון בין עיניך", דער־פאר איז דער לימוד פון פסוק „והי׳ לך לאות על ידך", אז „כל זמן שתפילין של יד ביד תן את של ראש בראש", ובמילא — „מכאן אמרו" — ווייס מען פון דעם אויך בנוגע למעשה האדם אין ביידע זמנים: „כשהוא נותן נותן של יד ואח״כ נותן של ראש וכשהוא חולץ חולץ את של ראש ואח״כ של יד". ווייל אין דעם ענין פון „והי׳" איז קיין חילוק ניט צווישן הנחה אדער חליצת תפילין.

ג. עס איז אבער שווער אזוי צו איינ־לערנען[8], ווארום

[נוסף אויף דעם וואס לפ״ז איז ניט גלאטיק התחלת הלשון פון דער מכילתא „כל זמן שתפילין של יד ביד תן את של ראש בראש", ווייל לפי הנ״ל האט ער געדארפט זאגן (ובסדר הפוך) „תהי׳ של ראש בראש כל זמן כו׳" וכיו״ב — א לשון וואס רעדט וועגן די תפילין ווי זיי זיינען מונחים על גופו, און ניט א לשון וואס רעדט וועגן הנחתן ע״י האדם — געפינט מען אז]

אין ספרי בפרשתנו שטייט דער זעל־בער לשון ווי אין מכילתא („כל זמן של יד ביד תן של ראש בראש, מכאן אמרו כשנותן תפילין נותן של יד תחילה ואח״כ של ראש וכשהוא חולץ חולץ את של ראש תחילה ואח״כ חולץ של יד") — אעפ״כ לערנט עס דער ספרי ארויס פון דעם פסוק שבפרשתנו: „וקשרתם לאות על ידך והיו לטוטפות בין עיניך", וואס רעדט וועגן דעם חיוב ומצות הנחת (תפילין שעל) האדם.

עוד צ״ע בגמרא גופא: לאחר דעם אז פון „והיו" לערנט די גמרא אפ אז „כל זמן שבין עיניך יהו שתים", איז כשם ווי מהאי טעמא פארשטייט מען אז „כשהוא חולץ חולץ של ראש ואח״כ חולץ של יד" (ווי די גמרא זאגט), ווייס מען אויך

---

6) ונפק״מ כשקשרם בזמן כשאין חיוב תפלין. — וראה הערה 23.

7) ובא בהמשך הסוגיא (שם לפני׳) ע״ד חיובי גברא: ברכת התפילין, סח בין תפילה לתפילה כו׳. ולהעיר מההמשך בגמ׳ שם לאחרי׳ ת״ר תפילין כו׳, אף שכל הסוגיא לפנ״ז מדברת ע״ד תפילין, אלא שלפנ״ז מדובר ע״ד הנחתן וברכתן (של הגברא).

8) ולהעיר גם שבהפסוק נאמר „והי׳ לך לאות גו׳" ולא כהפסוק דס״פ בא: והי׳ לאות.

אז „כשהוא מניח מניח של יד ואח״כ מניח של ראש״ (כדרשת המכילתא). צוליב וואס דארף די גמרא דעם לימוד פון סדר הציווים: „וקשרתם לאות על ידך והיו לטוטפות בין עיניך״?

ד. ולכאורה יש לומר, אז אין הכי נמי: לפי המסקנא לערנט מען טאקע אפ ביידע דינים — סיי „כשהוא מניח מניח של יד ואח״כ מניח של ראש״ און סיי „וכשהוא חולץ חולץ של ראש ואח״כ חולץ של יד״ — פון דעם וואס „אמר קרא והיו לטוטפות בין עיניך כל זמן שבין עיניך יהו שתים״, און ווי מען גע־פינט בכמה פוסקים[9], און דעמאלט איז דאס אויך מתאים מיט דער דרשה פון ספרי הנ״ל.

אבער לפי זה ווערט נאך שווערער די קושיא הנ״ל: וויבאלד אז סוף־סוף לערנט די גמרא אפ ביידע דינים פון איין לימוד („והיו״), ווי די מכילתא — היינט פארוואס לערנט עס די גמרא (און דער ספרי) ניט ארויס פון דעם פריער־דיקן פסוק אין פ׳ קדש (כדרשת המכילתא)?

אויך פאדערט זיך הסברה אין די ב׳ אופני לימוד — צי דער חילוק צווישן זיי איז נאר משמעות דורשין, אדער ס׳איז דא א נפק״מ להלכה פון וועלכן פסוק מען לערנט דאס ארויס?

אויך געפינט מען שינויים צווישן די לשונות אין מכילתא און אין ספרי: א) אין מכילתא איז דער לשון „מכאן אמרו מצות תפילין כו״ און אין ספרי „מכאן אמרו כשנותן תפילין כו״. ב) אין ספרי איז ער מוסיף „כשנותן תפילין נותן של יד תחילה כו׳ וכשהוא חולץ חולץ את של ראש תחילה כו״; משא״כ אין מכילתא.

ה. והביאור בזה:

דאס וואס תפילין של יד דארף מען מקדים זיין פאר הנחת תפילין של ראש, אע״פ אז זיי זיינען צוויי מצות און אינן מעכבות זו את זו[10], קען מען לערנען בכמה אופנים[11]:

א) דאס איז א דין בתפילין של ראש: די שלימות המצוה פון תפילין של ראש איז נאר בשעת אויף דער האנט איז דא דער של יד, ולכן דארף ער פארן לייגן תפילין של ראש לייגן תפילין של יד.

ב) ס׳איז א דין אין דעם סדר ווי דער גבר דארף לייגן די תפילין — פריער דארף ער לייגן תפילין של יד און דער־נאך תפילין של ראש. ד. ה. דאס איז ניט נוגע צו דער מצוה פון תפילין ש״ר[12] (און אויך ניט צו דער תפילין של יד) נאר א דין אין סדר הנחתן על ידי האדם המניחן[13].

---

9) ראה תוד״ה של יד (ערכין ג, ב). וכן מפורש בנמוק״י הלכות תפילין שם. ראה מעדני יו״ט להלכות קטנות להרא״ש הל׳ תפילין סט״ו אות ב. אבודרהם שער ג (ברכת השחר). שאילת יעב״ץ ח״א סקכ״ה. ובכ״מ.

אבל בתוד״ה וקשרתם מנחות שם (תוד״ה עבורי יומא לג, ב) לא משמע כן. וכן מפורש בשו״ת הרא״ש כלל ג ס״א. ט״ז או״ח סכ״ה סק״ד (וראה שם סק״ה). שו״ע אדה״ז שם סי״ב. ועוד.

10) משנה מנחות לח, א. רמב״ם הל׳ תפילין פ״ד ה״ד. טושו״ע ודאדה״ז או״ח ר״ס כו. ובשו״ע אדה״ז שם סכ״ה סי״ג. וראה תוס׳ ערכין שם. לקמן הערה 21, 27.

11) להעיר מלקו״ש חט״ז ע׳ 301 ואילך סעיף ו ובהערות שם.

12) להעיר מצפע״נ לרמב״ם הל׳ תפילין שם, דגבי תפילין של יד המצוה היא ההנחה או הקשירה כו׳ אבל בשל ראש המצוה שיהי׳ מונח כו׳ ומ״מ גם בשל יד מברך כו׳ דזה גורם לשל ראש שיהי׳ מונח משום דכל שבין עיניך יהא שתים. וראה לקמן בפנים.

13) ב׳ אופנים הנ״ל י״ל באופן אחר: אם נוגעת השלילה — דהנחת תפילין של ראש לא תהי׳ לפני

איינע פון די נפק״מ בפשטות צווישן די צוויי אופנים איז — אויב*[13] ער האָט זיי ביידע געלייגט בבת אחת: לויטן ערשטן אופן, אז דאָס איז נוגע נאָר צו שלימות המצוה פון תפילין של ראש, איז ער אויך אין דעם פאַל מקיים די מצוה בשלימותה; אָבער לויטן צווייטן אופן, אז דאָס איז אַ דין אין סדר הנחת האדם, אז פריער דאַרף ער לייגן תפילין של יד און דערנאָך תפילין של ראש, יש לומר, אז אָט דער סדר פעלט דעמאָלט ווען ער לייגט זיי בבת אחת[14].

נאָך אַן אופן: ג) קען מען לערנען, דאָס איז אַ דין אין „מצות תפילין״. ד. ה. אז דער סדר הנחתן — דער חיוב הקדימה פון הנחת של יד — איז אַ טייל פון מצות תפילין של יד ושל ראש (בשעת מען איז מחוייב אין ביידע).

און די נפק״מ להלכה למעשה[15], יש לומר: ווען איינער האָט געלייגט די תש״ר איידער ער האָט געלייגט דעם של יד — צי ער איז מחוייב אויסצוטאָן די תפילין און לייגן זיי נאָכאָמאָל כסדרן (פריער תפילין של יד און דערנאָך של ראש), אַדער עס איז גענוג אז ער וועט נאָכדעם אָנטאָן די תפילין של יד,

וכידוע די מחלוקת הפוסקים והאחרונים בזה[16].

לויטן ערשטן אופן, אז עס איז אַ דין אין דער שלימות פון מצות תפילין של ראש, אין דעם וואָס זיי זיינען מונחים על ראשו, דאַרף ער ניט חולץ זיין דעם של ראש און ס׳איז מספיק אז ער וועט אָנטאָן גלייך די תפילין של יד, און עס ווערט שוין דערמיט די שלימות המצוה פון של ראש.

לויטן דריטן[17] אופן אָבער, אז דאָס איז אַ דין במצות תפילין[18], איז מובן, אז ער דאַרף חולץ זיין די תפילין של ראש און לייגן זיי כסדרם.

ו. און דאָס איז דער חילוק צווישן דעם לימוד „כל זמן שבין עיניך יהו שתים״ וואָס די גמרא לערנט אָפּ, און דעם לימוד אין מכילתא „מכאן אמרו מצות תפילין כשהוא נותן נותן של יד ואח״כ נותן של ראש וכשהוא חולץ כו״:

דער לימוד „כל זמן שבין עיניך יהו שתים״ מיינט, אז דאָס איז אַ דין אין תש״ר: דאָס וואָס מ׳דאַרף מקדים זיין די תש״י („יהו שתים״) איז נוגע צו שלימות מצות תש״ר (שבין עיניך)[19]. ובמילא, בשעת אז הקדים תש״ר לתש״י איז מספיק די הנחה פון תש״י דערנאָך און

הנחת תש״י, או שנוגע החיוב, שיניח תש״י לפני הנחת תש״ר. והנפק״מ דלקמן בפנים י״ל גם בזה. וראה הערה הבאה.

ולהעיר גם מפרמ״ג (א״א) ר״ס כו (ובכ״מ — ראה בהנסמן בהערה 16) מדוע יצא בשינוי סדר, הרי כל מה דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני. וראה לקח טוב שבהערה 18. וראה לקמן בפנים.

*13) להעיר משקו״ט הכללית הידועה: כשצריך להיות זה אחר זה — היוצא כשנעשה בבת אחת (ציונים לתורה להר״י ענגל כלל לה).

14) ראה גם חמדת ישראל מ״ע יב־יג.

15) להעיר גם מהשקו״ט בשתי הלחם אם מנחה חדשה הוא דין בשתי הלחם, או דהוא דין במנחות (דשתי הלחם יהיו המתיר שלהם). והנפק״מ: אם עבר והקריב מנחה מתבואה חדשה לפני שתי הלחם (ראה לקו״ש חי״ז ע׳ 54, חל״ב ע׳ 135 ואילך. וש״נ).

16) ט״ז או״ח סתרפ״ד סק״ד. מג״א שם סק״ה. כל הדיעות בזה נקבצו במאסף לכל המחנות סכ״ה סקצ״ג. וש״נ.

17) לאופן הב׳ — ראה לקמן סעיף ז׳.

18) ראה לקח טוב להר״י ענגל כלל ה (יח, א ואילך) באריכות אם שינוי הסדר הוי חסרון בגוף המצוה, או שהוי חסרון מבחוץ, וש״נ לכו״כ מקומות.

19) ולהעיר מלשון הנמוק״י שם ד״ה יהו שתים: וכיון שכן צריך שילבשם אחרונים. וראה שם לפנ״ז ד״ה אין מעבירין וכו׳ (ראה לעיל הערה 13).

דערמיט איז ער שוין מכאן ולהבא מקיים דעם חיוב פון „כל זמן שבין עיניך יהו שתים״[20].

לויט דער מכילתא אַבער, איז דער לימוד, אַז „(מכאן אמרו) מצות תפילין (דער גדר פון מצות תפילין איז באופן אַז) כשהוא נותן נותן של יד ואח״כ נותן של ראש״, אַז הקדמת ש״י אין סדר הנחתן איז אַ דין אין מצות תפילין[21]; ובמילא בשעת הקדים תש״ר פעלט דער דין ב„מצות תפילין״[22], און ער דאַרף חולץ זיין און אַנטאַן כסדרן.

ז. לויטן צווייטן אופן הנ״ל, אַז דאַס איז אַ דין נאָר אין סדר הנחת תפילין ע״י האדם, איז דאָ אַ נתינת מקום צו טראַכטן — צי דאַס איז נאָר אַ תנאי און פרט אין סדר ההנחה של האדם און דאַס האָט ניט קיין שייכות צו דער מצות תפילין, און אַלס תנאי (ווי רוב תנאי המצוה) איז דאַס אפשר ניט לעיכובא*[22] — ובמילא, אויב הקדים תש״ר איז מספיק ער זאָל לייגן נאָכדעם דעם של יד און איז דערמיט מקיים מצות תפילין כדבעי;

אַדער מ׳קען זאָגן, אַז דער דין אין סדר הנחתן ווערט נמשך אויף אויף וויי־טער, אַז דאַס וואָס די תפילין זיינען נאָכדעם מונחים אויף אים איז אַ המשך פון אַ הנחה פון תש״ר אָן דער הקדמת תש״י[23], ובמילא דאַרף ער חולץ זיין דעם של ראש און זיי לייגן כסדרם.

ויש לומר, אַז דערמיט וואָס די גמרא זאָגט אַז „רב הונא אסברא לי (אַז הקדמת חליצת של ראש לערן איך אַרויס פון דעם וואָס) אמר קרא והיו לטוטפות בין עיניך כל זמן שבין עיניך יהו שתים״, איז די גמרא מפרש אַז דער ערשטער לימוד בנוגע דעם סדר ההנחה („כשהוא מניח מניח של יד ואח״כ מניח של ראש . . דכתיב וקשרתם לאות על ידך והדר והיו לטוטפות בין עיניך״) איז נאָר אַ תנאי אין מעשה ההנחה של הגברא און ניט אינעם דין פון מצות תפילין גופא; צו מצות תפילין איז בלויז נוגע דער פרט אַז „כל זמן שבין עיניך יהו שתים״.

און אויף דעם קומט צו די הוספה אין ספרי (וואָס מ׳לערנט עס אויך אַרויס פון „וקשרתם גו״) „כל זמן של יד ביד תן של ראש בראש מכאן אמרו כשנותן תפילין נותן של יד תחילה ואח״כ של

---

20) ראה ט״ז שם שחולק על האבודרהם וס״ל שיצא כאשר הניח תש״י אחר תש״ר, ומביא רק „כ״ז שבין עיניך כו׳״. ועד״ז בשאילת יעב״ץ שם. וראה פני משה לירושלמי מעשר שני פ״ה ה״ה (ה״ח). ובכמה ספרים שהובאו במאסף לכל המחנות שם.

21) אף אם נאמר שב׳ מצות הן (וראה לקמן הערה 27). וע״ד מש״כ בתוס׳ ערכין שם. ולהעיר מהדיעות (ריי״ף הל׳ תפילין. רמב״ם שם ה״ה. שו״ע (ודאדה״ז) סכ״ה ס״ה (סי״ג). ועוד) שמברכין ברכה אחת על התפילין (וראה תשובות הרמב״ם הוצאת פריימן סי׳ ו). וראה פרש״י מנחות לו, רע״א (וראה תוד״ה אשר ברכות ס, ב): „להניח״, דבשל יד מתחיל להניח: „מצות תפילין״, דעכשיו גומר את המצוה. ודוחק לומר שזהו להדיעה שמצוה אחת הן.

ולהעיר מהדיעות (הובא בארחות חיים הל׳ תפילין סכ״א. או״ז ח״א סי׳ תקעה. הגהות סמ״ק סי׳ קנג) שמפרש שכשיש לו שתיהן — מעכבות. וראה ביאור הריי״ף פערלא לסהמ״צ רס״ג מ״ע ה׳. המובא בהערה הבאה. וראה אנציקלופדי׳ תלמודית ע׳ הנחת תפילין, וש״נ.

22) ראה ספר החיים (להרש״ק) או״ח סכ״ה ס״ו. אלא שלדעתו הוי בכלל תולמ״ה ומצד כל זמן שבין עיניך יהיו שתים. ולהעיר גם משו״ת הרדב״ז ח״א סתקכ״ט שמכיון שהוא מחויב לקשור של יד תחלה עדיין לא הגיע זמן של ראש.

*22) ראה גם לקח טוב שם.

23) להעיר מדין הניחם קודם אור היום (מנחות שם. וראה צפע״נ שם) ובצפע״נ מהד״ת ע, ד: דתפילין ש״ר הלבישה דבר הנמשך דכל רגע ורגע שהוא לבוש מקיים מצוה משא״כ בש״י כו׳.

ראש״: לויט דער גמרא איז נאָר נוגע אַז זיי זאָלן זיין מונחים על ראשו כל זמן שבין עיניך יהו שתים: ד.ה. די הקדמה פון תש״י איז נאָר בכדי עס זאָל זיין שתים כל זמן שבין עיניך;

אָבער לויטן ספרי, איז צו מצות תפילין ש״ר נוגע (ניט נאָר אַז די תפילין של ראש זאָלן זיין מונחים וועו אויך די תפילין של יד זיינען מונחים, נאָר) אויך דער סדר ואופן פון „תן של ראש בראש״, און דעריבער „נותן של יד תחילה״, כדי עס זאָל קענען זיין כדבעי דער „תן של ראש בראש״.

ח. ע״פ כהנ״ל איז אויך מובן וואָס די מכילתא לערנט עס אַרויס פון ערשטן פסוק בפ׳ קדש „והי׳ לך לאות על ידך וגו׳״ (און אויך ניט פון פסוק „והי׳ לאות על ידכה״ אין פ׳ והי׳ כי יביאך בס״פ בא): לויט דער מכילתא, וויבאָלד אַז דער סדר הנחתן איז אַ דין ב„מצות תפילין״, ניט בלויז אַ דין אין דער מעשה הנחה פון גברא אָדער אין דער שלימות מצות תפילין של ראש [וואָס דעריבער איז דער לשון המכילתא „מכאן אמרו מצות תפילין כשהוא נותן נותן של יד ואח״כ נותן של ראש״ און זאָגט ניט בקיצור „מכאן אמרו נותן של יד תחילה״, ווייל דער חיוב צו מקדים זיין דעם של יד איז ניט בלויז אַ תנאי כדי אַז דערנאָך זאָל זיין דער „כל זמן שבין עיניך יהו שתים״ אָדער אַ תנאי באופן „תן של ראש בראש״, נאָר אַ דין אין מצות תפילין],

דערפאַר לערנט מען דאָס אַפ פון דעם ציווי אויף מצות תפילין צום ערשטן מאָל[24], וואָס פון דעם פאַר־שטייט מען אַז צוזאַמען מיט דער עצם מצוה איז געזאָגט געוואָרן דער דין עקרי בהמצוה.

ויש להוסיף אַז דער מקור אויף דעם אַז דאָס איז „מצות תפילין״, אַ דין אין דער מצוה גופא, איז ניט בלויז מצד דעם סדר הכתוב, נאָר מצד לשון הכתוב:

פון דעם פסוק „והי׳ לך לאות על ידך ולזכרון בין עיניך ולא נאמר והיו לזכרון בין עיניך״ לערנט מען אַפ (אין ראשו־נים[25]) „ששתיהם נחשבים להוי׳ ועשי׳ אחת״[26], אָבער להלכה (וואָס דאָס איז לויט דער דיעה אַז מ׳לערנט אַפ דעם סדר הנחת תפילין פון „וקשרתם גו׳ והיו לטוטפות גו׳״) זיינען זיי „נחשבים להוי׳ ועשי׳ אחת״ נאָר אין דעם ענין „שצריך לתוכפן זו אחר זו בלא שום הפסק״[26];

אָבער לויט דער מכילתא זיינען ביידע הנחות אַ „הוי׳ ועשי׳ אחת״ לגמרי[27].

---

24) להעיר מלקו״ש חי״א ע׳ 45.

25) בעל המאור (והובא בר״ן) סוף ר״ה.

26) שו״ע אדה״ז שם סכ״ה סכ״ב. וראה לבוש שם ס״י.

27) ועפ״ז י״ל בחילוק הדרשות דהמכילתא והש״ס בפשטות: להמכילתא תפילין של יד ותש״ר הם מצוה אחת (וכדעת הבה״ג וזהר (ח״ב צא, א. ח״ג (רע״מ) רנז, א). ועוד). ולכן למד״ד הדין מהכתוב „והי׳ לך לאות על ידך ולזכרון בין עיניך״, שלא נאמר רק ציווי אחד — „והי׳ לך״, על תש״י ועל תש״ר, ולא נאמר ציווי בפ״ע על תש״ר (ראה פרש״י מנחות מד, א ד״ה בשמונה עשה בל״א (שטמ״ק הגהות צ״ק ב״ח שם) וראה הגהות חשק שלמה שם);

משא״כ להש״ס דס״ל דב׳ מצות הן (ראה מנחות מד, א וכדעת הרמב״ם סהמ״צ מ״ע יב־יג. סמ״ג עשין כא־כב. חינוך מצוה תכא־תכב. ועוד), למד ממש״נ „וקשרתם לאות על ידך והיו לטוטפות גו׳״, שנאמרו ב׳ ציווים על תש״י ועל תש״ר (ראה פרש״י כו׳ הנ״ל. אלי׳ זוטא סכ״ח סק״ג. העמק שאלה שם. וראה לקו״ש ח״ט ע׳ 53 ואילך).

•) וע״פ גי׳ הב״ח שם מובן מה שהמכילתא למד מהכתוב דפ׳ קדש, ולא מהכתוב בפ׳ והי׳ כי יביאך בס״פ בא. אבל צ״ע. וכן צ״ע בהגהות צ״ק שם.

פון דעם איז בדרך ממילא פאר־שטאַנדיק, אַז בשעת ער האָט משנה געווען (דעם סדר), איז דאָס ניט די „הוי׳ ועשי׳ אחת״ שבכתוב, ולכן דאַרף ער זיי נאָכאַמאָל אָנטאָן כסדרם.

ט. אָלע ענינים פון נגלה דתורה זיינען דאָ ווי זיי דריקן זיך אויס בפנימיות התורה (ואדרבה, די ענינים אין נגלה ווערן נשתלשל[27] פון דעם ווי זיי זיינען בפנימיות). ועד״ז בעניננו:

ס׳איז הוקשה כל התורה כולה לתפילין[28]. איז כשם ווי אין תפילין זיינען פאָראַן תפילין ש״י און תפילין ש״ר, אַזוי זיינען אויך אין דער עבודה פון תומ״צ פאָראַן די צוויי בחינות פון תפילין: ש״י, וואָס מ׳לייגט אויפן זרוע כנגד הלב, ווייזט אויף דער עבודה שבלב, יראת ה׳ און קבלת עול; און של ראש, וואָס הנחתו איז כנגד המוח, ווייזט אויף דער עבודה פון שכל, הבנה והשגה.

[און ווי דאָס איז מודגש אין דעם דין בנגלה בשו״ע, אַז קיום מצות תפילין איז — „להניחם[29] על הזרוע כנגד הלב ועל הראש כנגד המוח, כדי שנזכור נסים ונפלאות שעשה עמנו שהם מורים על יחודו ואשר לו הכח והממשלה כו׳ וישעבד[30] להקב״ה הנשמה שהיא במוח וגם תאות ומחשבות לבו לעבודתו ית׳.

ועי״ש הנחת תפלין יזכור[31] את הבורא יתברך וימעיט הנאותיו״].

וואָס בכללות זיינען דאָס די צוויי ענינים: הרגש, מדות שבלב, מצות — תפילין ש״י, און תורה — תפילין של ראש.

יו״ד. און אויף דעם זיינען דאָ צוויי הוראות: „כשהוא מניח מניח של יד ואח״כ מניח של ראש דכתיב כו׳״ — אַז „יראת חטאו״ דאַרף זיין „קודמת לחכמתו[32]. יראה איז „תרעא . . לחכמה״[33].

און ווי ער איז מבאר בארוכה אין תניא[34], אַז „ראשית העבודה ועיקרה ושרשה״ איז „לעורר תחלה היראה הטבעית המסותרת בלב כל ישראל שלא למרוד בממ״ה הקב״ה כו׳״.

דערנאָך קומט די צווייטע העכערע הוראה: „כל זמן שבין עיניך יהו שתים״, אַז די עבודה פון יראה פאַדערט זיך ניט נאָר אַלס הקדמה צו לימוד התורה, נאָר אַז אויך בשעת און צוזאַמען מיט לימוד התורה (עבודה שבשכל והבנה והשגה אין אלקות), דאַרף אויך זיין די עבודה פון יראה, און דעמאָלט איז „חכמתו מתקיימת״[32]; [און דורכדעם קומט מען צו צו נאָך אַ העכערע דרגא אין יראה (ווי די וואָס קומט אַלס הקדמה צו תורה) צו וועלכער מען קומט צו דורך תורה און אויף וועלכער עס ווערט געזאָגט „אם אין חכמה אין יראה״[35] וכמ״ש[36] „ויצוינו ה׳ לעשות את כל

•27) כמובן ממש״כ בכתהאריז״ל (נגיד ומצוה בתחלתו מע״ת. נהר שלום בהקדמת רחובות הנהר בסופו. מ״ח מס׳ חיוב הנשמות פ״א מ״ב. וראה הקדמת הרח״ו לשער ההקדמות. רמ״ז לזח״א ד, סע״ב) דפרד״ס שבתורה הוא בדוגמת העולמות אבי״ע. — והעולמות ה״ה משתלשלים זמ״ז.

28) קידושין לה, א.

29) שו״ע אדה״ז שם סי״א. משו״ע שם ס״ה.

30) אשר „וישעבד כו׳ הנשמה כו׳ לבו״ — הוא חלק מקיום המצוה (ולא רק כוונת המצוה) — ראה ב״ח לטאו״ח רס״ח ד״ה ויכוון.

31) והרי זכרון הוא במוח החכמה (ראה לקו״ת ס״פ קדושים. ובכ״מ).

32) אבות פ״ג מ״ט.

33) זח״א ז, ב. וראה הנסמן בניצוצי זהר שם.

34) פמ״א.

35) אבות פ״ג מי״ז.

36) פרשתנו ו, כד.

החוקים האלה ליראה", וואס דאס איז די דרגא פון יראה עילאה, וואס וועלט נמשך דוקא נאך דער עבודה פון חכמה, כמבואר בארוכה אין חסידות[37].

יא. און אויף דעם איז מען מוסיף, אז דאס וואס הנחת תש"י דארף זיין פאר הנחת תש"ר, יראתו קודמת לחכמתו, איז ניט נאר ווייל אזוי דארף זיין דער סדר אין הנהגת האדם, אז כדי צוצוקומען צו שלימות פון תש"ר (חכמה), פון תורה, דארף מען האבן די הקדמה פון יראה וקבלת עול, כדי עס זאל זיין "חכמתו מתקיימת" — "כל זמן שבין עיניך יהו שתים" [און דורכדעם קומט ער צו נאך א העכערע שלימות — אם אין חכמה אין יראה — עס וועלט אן עילוי אויף אין דער מדרי' פון תפילין של יד],

נאר דער סדר גופא איז אן ענין פון "מצות תפילין".

ד.ה. דאס וואס מ'לייגט פריער תפילין של יד איז ווייל (אויך) דאס איז אן עיקר און ס'איז דא אין דעם א מעלה[38]: ווי באלד אז קב"ע (יראה), אפילו יראה תתאה, איז ענינה ביטול, היפך הישות, האט זי א שייכות[39] צום ביטול עצמי פון עצם הנפש, בחי' יחידה שבנפש — וואס איז העכער פון דער עבודה פון תש"ר[40]. און ווי תורת הבעש"ט[41] וועגן הנחת תפילין של הקב"ה (פריער תפילה של יד און נאכ־דעם תפילה של ראש):

אין תפילין שלמעלה[42] איז דער "של יד" מרמז אויף (דער עבודה פון) אנשים פשוטים, און דער "של ראש" — (דער עבודה פון) בעלי תורה; און אין הנחת תפילין שלמעלה איז די עבודה בקבלת עול פון אנשים פשוטים פריער, העכער פון דער עבודה פון די בעלי מוחין אין ידיעה והשגת התורה.

און ע"י כל זה וועלט אויפגעטאן "מצות תפילין" בשלימותה, עס וועלט "הוי' ועשי' אחת": דורכדעם וואס אין דער מדריגה פון תפילין של יד הערט זיך דער ענין פון "אחת", בחי' יחידה[43], פועל'ט דאס דעם "אחת" אויך אין תפילין של ראש, אין דער עבודה פון בעלי מוחין, אין ידיעה והשגת התורה.

און דורך דער עבודה פון "אחת" — איז מען ממשיך אין וועלט "אחד" — "כמאמר[44] תפילין דמארי עלמא מה כתיב בהו . . ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ", אידן זיינען ממשיך דעם הוי' אחד "בארץ"[41].

(משיחת יו"ד שבט תשל"ז)

---

37) תניא ספכ"ג. פמ"ג. לקו"ת פרשתנו ט, ג ואילך. במדבר טז, ב ואילך. ובכ"מ. — וידועה הצ"ע בפרש"י יומא עב, ב ד"ה ותרעא.

38) ועד"ז הוא בחי' יחו"ע ויחו"ת שבתפילין ש"ר ותש"י — ראה לקו"ש ח"ט ע' 58, וש"נ.

39) ראה תו"א קיד, ד. ביאוה"ז פא, א־ב. קונטרס העבודה פ"ג (ע' 18).

40) ועד"ז הוא בהבחי' דתשובה — ראה לקמן ע' 407.

41) ספר השיחות קיץ ה'ש"ת ע' 133.

42) שתוכנם שבחייהו דישראל (ברכות ו, סע"א).

43) תוד"ה עד אחת מנחות יח, א.

44) ברכות ו, א.